

Чорноморець А. М. – К. : Либідь, 2002. 346 с.

3. Наулко В.І. *Культура і побут населення України* / Наулко В.І., Артюх Л.Ф. Горленко В.Ф. та ін. – К. : Либідь, 1991. – 268 с.

4. Ніколаєва Т.О. *Історія українського костюма* / Ніколаєва Т.О. – К. : Либідь, 1996. – 186 с.

5. Павлюк С. П. *Українське народознавство* / Павлюк С. П. – К. : Знання, 2004. – 208 с.

6. Використання народних мотивів у моделюванні одягу – Режим доступу: <http://xreferat.ru/47/1439-1-vikoristannya-narodnih-motiv-v-i-modelyuvann-odyagu.html>

7. Еволюція українського народного костюма / Мироненко В.П., Синицька А.С. – Режим доступу: <http://book.net/index.php?bid=12574&chapter=1&p=achapter>

Лідія Кіросір
(Полтава, Україна)

СЕРВІРУВАННЯ СУЧАСНОГО СТОЛУ У ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ВИШИВКИ

Вишивка – поширений вид народної декоративно-ужиткової творчості, в якій узор та зображення виконуються ручним або машинним способами на різних тканинах лляними, бавовняними, шовковими, вовняними нитками, а також бісером, перлами, коштовним камінням, лелітками тощо.

Цей вид мистецтва виник давно. Корені його сягають у глибину віків. У зразки найдавніших вишивок в узорний мотив жінки втілювали красу рідної природи, свої емоції, переживання та відчуття.

Дані археологічних розкопок, свідчення літописців і мандрівників дозволяють стверджувати, що мистецтво вишивання на території, яку займає сучасна Україна, сягає сивої давнини, і розвиток його, починаючи з незапам'ятних часів і до наших днів, не переривався ніколи. Елементи символіки сучасних орнаментів української народної вишивки співзвучні з орнаментами, якими прикрашали посуд прадавні мешканці території нашого регіону, – трипільські племена – доба пізнього неоліту і початок періоду бронзи.

Українські вишивки дуже різноманітні і гармонійні за поєднанням кольорів. Кожному району притаманний своєрідний колорит. Вишивка розглядається як один із видів живописного мистецтва. Аналіз сріблястих переливів вишивки, білими нитками на білому тлі, дзвінких звучань вишивки червоними і білими, червоними і синіми, червоними і чорними нитками, барвистої, багатоколірної гами дає можливість стверджувати, що в галузі вишивки найбільш багато і різносторонньо розкрилось колористичне обдарування народних майстрів. Кольорова вишивка дає сміливий порівняльний виклик народному розпису і в багатьох варіантах переважає своєю специфікою, мелодійною гармонійністю кольорових зіставлень.

Українські жінки протягом століть займалися вишиванням. У кожному будинку можна було побачити вишиті скатертини, наволочки, простирадла, рушники, фіранки, в яких знаходили відбиток одвічний потяг наших

пращурів до краси, художня фантазія, любов до праці. Особливо прагнули прикрасити свій будинок на свята – рушники розвішували на ікони, божницю, вікна, стіни, дзеркала. Святковими рушниками з хлібом-сіллю зустрічали дорогих гостей, накривали хліб, благословляли молодих на подружнє життя. На стіл стелили безцінні вишиті скатертини. Існувало безліч видів скатертин. Вишивка на них зазвичай виконувалася дівчатами, які готували посаг і намагалися перевершити одна одну у майстерності вишивки та багатогранності фантазії. Вишита скатертину чи рушник могли розповісти цілу історію з життя звичайної сільської родини. Скринька народної вишивки постійно поповнювалася новими техніками, які зберігалися в генетичній пам'яті українського народу і, як цінний дар, передавалися із покоління в покоління.

Перші зразки вишитих скатертин знайдені на території Європи, в Скандинавії. Вони належать до бронзової доби. Знахідка стародавнього текстилю – велика вдача.

У XV столітті вишивка була привілейованим заняттям знаті і монастирів. Із покоління в покоління передавалися так звані візерункові хустки із зразками вишивок. Наприкінці XVI століття вперше з'явилася книга з вишивки з невеликою кількістю зразків-візерунків. З поширенням таких книг вишивка стала доступною і була популярна у всіх шарах населення. У багатьох місцевостях виникали гуртки народного мистецтва. Вишивали не тільки візерункові хустки і одяг, а й скатертини. І сьогодні ми захоплюємося дорогоцінними скатертнами знаті і багатих городян, виставленими в музеях прикладного мистецтва.

Існує багато видів скатертин. Класичний матеріал для них – льон і бавовняна тканина. Льон – добротна, дуже щільна на дотик тканина, яка, однак, легко мнеться. Але, якщо піддати льон спеціальній обробці, він не буде вимагати великого догляду. Напівлляні тканини, крім лляної нитки, містять бавовняне або синтетичне волокно.

Лляні або бавовняні скатертини, з блискучими візерунками називаються камчатними. Біла камчатна скатертину служить в самих святкових, урочистих випадках. Диолен, акрил, дралон і присет – це тканини нового покоління. Вони не потребують особливого догляду і тому підходять для повсякденного користування. Інколи скатертини із цих тканин зроблені таким чином, що нижній кольоровий шар проглядає крізь верхній, і скатертину грає новими кольорами. Крім того, є скатертини, прикрашені візерунками в тон порцеляни: або набивні, або вишиті вручну.

Для вишивання можна обирати скатертини різних розмірів. Найбільш поширені 130x160, 130x230 або 130x280 см для прямокутних та 160 см в діаметрі для круглих столів. У спеціалізованих магазинах можна знайти скатертини особливого крою, наприклад, овальні.

Крім того, існує багато нових видів текстильних матеріалів, придатних для вишивання, і використання в якості скатертини (рулонні тканини в клітинку або в полосу, або з квітами, фантастичними візерунками).

Підходять також блискучі, саржеві тканини з безліччю відтінків. У рулонах тканини частіше всього мають ширину 90, 120 або 130 см. Якщо тканина занадто вузька для стола, можна зшити разом два полотна. В якості скатертини використовують самі незвичайні матеріали, наприклад, пластмасу, шпалери або металічну фольгу, які підходять, головним чином, для святкування на відкритому повітрі. Вибір скатертин завжди повинен відповідати приводу і меті застілля. Необхідно обережно ставитися до вибору вишитих скатертин з яскравим малюнком. На таку скатертину можна ставити лише однотонний посуд. Скатертини з вишитими узорами в тон порцеляни підходять до будь-якого застілля. При виборі необхідно враховувати психологічне сприйняття кольорів: червоні та жовті – привітні, сині та зелені, навпаки, – холоднуваті, стримані. Щоб стіл виглядав елегантно, доцільно стелити скатертини білих або пастельних тонів. Вишивка, яка прикрашає скатертину і серветки не обов'язково яскрава, вона може лише трохи відрізнитися по тону від кольору основного матеріалу. Строкаті вишиті тканини створюють атмосферу радості в дитячі свята; вибагливо вишиті відповідають святковому настрою на Різдво, Пасху тощо.

Вишита скатертина – основа всієї композиції стола. Порцеляна, бокали, ножі, виделки, ложки, серветки, свічі і квіти повинні гармонувати з нею. В окремих випадках доречно поекспериментувати, щоб впровадити в життя своє уявлення про співзвучність кольорів вишитих скатертини, серветок і посуду.

Сервірування – процес творчий, багатоваріантний.

Для подавання страв народної української кухні широко використовують гончарний посуд. Це вироби з пористої глини, які мають природне забарвлення від слабо-жовтого до темно-коричневого кольору. Горщечки, покриті глазурями – майолікові вироби – використовують для подавання смаженини по-домашньому, картоплі тушкованої з грибами, чорносливом і яблуками; спеціальні набори з керамічних тарілок, мисок і соусників під сметану – для вареників і млинців, гончарні чайні сервізи і глечики – для напоїв, керамічні вази – для квітів. Вишиту, акуратно відпрасовану скатертину розкладають так, щоб середня заправована складка йшла паралельно довгій стороні стола. Вона краще всього виглядає, якщо звисає з країв на 15-25 см. Більше скатертина може звисати лише в тому випадку, якщо необхідно продемонструвати повністю вишитий візерунок. Якщо стіл довгий і потрібні дві скатертини, то другу кладуть так, щоб зовнішнє стикання не було видно від входу. Коли складають скатертину, варто слідкувати за тим, щоб її краї співпадали. Часто в комплекті із вишитою скатертиною підбирають і вишиті серветки.

Серветки – незмінний атрибут святкового столу, маленька, але дуже корисна деталь, до якої ми всі звикли. Як стверджують історики, прообразом сучасної серветки, стали листки фігового дерева, якими ще 3500 років тому раби витирали губи господарям після трапези. Винахідниками серветок вважають древніх римлян, які виготовляли їх з азбестових волокон. Азбестові

серветки коштували дуже дорого – дозволити їх собі могли лише представники знаті, а пізніше – монархи Близького Сходу. Для очищення після застосування такі серветки кидали у вогонь. Перші полотняні серветки з'явилися в тому ж Древньому Римі вже на рубежі старої і нової ери. Вони були іменними, прикрашеними вишитими вензелями ініціалів господаря. У середні століття мода на серветки розповсюдилася по всій Європі. І законодавцями цієї моди були прекрасні дами, а бородаті і вусаті чоловіки витирали ними обличчя після трапези. Тому в Англії, де чоловіки в основному голилися, серветки були популярні набагато менше. Петро I, який прорубав «вікно в Європу», привіз до Росії і звичай витиратися після обіду серветкою. Коли Володимир Даль становив свій «Тлумачний словник», серветки вже міцно закріпилися в ужитку російської аристократії. Нитками в тон матеріалу виконували ажурну вишивку (ришельє). Вона немов надавала матеріалу легкість. І сьогодні така техніка використовується для оздоблення серветок і скатертин. Малюнок обшивається по контуру, а невеликі шматочки тканини в середині малюнка обережно вирізаються. Така обробка може розташовуватися посередині серветки, скатертини або прикрашати краї, які звисають. Контрастна тканина, покладена під таку скатертину, зробить малюнок більш яскравим, підкресливши його витонченість. Вишивка гладдю, яскрава або пастельних тонів, найчастіше рослинними мотивами, може підкреслити вишуканість посуду, наприклад, розпис під гжель. А вишивка золотою або срібною ниткою пасує краще до кришталю. Вишивка хрестиком підійде до вечері чи весілля в стилі кантрі. Найцікавіше в тому, що подібна вишивка має глибоке естетичне і декоративне коріння. Узори, використовувані для такої вишивки, символічні й несуть в собі функцію оберегів, щастя і родючості – традиційні побажання молодят.

Цікаво, що серветкою називали і маленьку вишиту скатертину для чайного столика. Та й самі серветки були набагато більшого розміру, ніж зараз. Їх красиво вишивали, покривали візерунками і передавали як придане. Сучасні паперові серветки стають наймасовішим, повсякденним засобом гігієни. І частіше саме з паперовими асоціюється у нас саме поняття серветки. Але полотняні серветки залишаються важливим елементом сервіровки столу. І не даремно на розкішні обіди подають тільки такі серветки – цей вид текстильних виробів володіє не тільки гігієнічними якостями, а й безсумнівною красою та вишуканістю.

Для вишивки на скатертинах характерні певні правила і техніки. Вишивкою оздоблювали краї скатертини або ті ділянки, які не будуть зайняті посудом. Вишивка може вплинути на стійкість посуду, тому такі принципи розміщення малюнків виправдані. З давніх-давен існували певні правила сервірування столу, яких дотримувалися навіть прості сільські родини. Наприклад, під скатертину підкладали щільну матерію (фланель, мальтон) для того, щоб вона не ковзала, а столові інструменти і посуд не видавали гучних звуків. Скатертину могла бути виготовлена з матеріалів різноманітних кольорів, але для свят була передбачена біла накрохмалена

скатертина з вишивкою. Іноді багаті люди замовляли вишивку на скатертинах в монастирях, де місцеві черниці вишивали оригінальні і дуже красиві візерунки.

Фото 1. Зразки вишитих скатертин для сервірування святкового столу в українських традиціях

Вишивка на скатертинах виконувалася шовковими нитками різних кольорів. З-під голки вмілої майстрині могли виходити чарівні букети квітів, рослини, тварини та інші малюнки.

Сьогодні на Україні діє багато художньо-виробничих майстерень, в яких досвідчені вишивальниці навчають молодь традиціям народної вишивки, високої майстерності і художнього смаку. Найвідоміші центри народної вишивки: Решетилівка на Полтавщині, Дігтярі на Чернігівщині, Кути на Івано-Франківщині, а також у містах Києві, Львові, Вінниці, Косові.

Отже, вишивка – цінне історико-художнє джерело, яке дає можливість глибше усвідомити специфіку матеріальної і духовної культури українського народу. Сьогодні вишивка розглядається як важлива духовна цінність, що виконує численні функції – естетичну, пізнавальну, комунікаційну. Це показовий вид мистецтва, який зберіг, доніс до нас і стверджує подальший розвиток орнаментальної, графічної, живописної культури народу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Как красиво накрыть стол. Искусство сервировки / Пер. с нем. Татьяны Григорьевой. – Москва-АСТ ПРЕСС, 2001.*
2. *Современная энциклопедия домашнего хозяйства: Праздничный стол. – М. : Внешсигма, 2000. – 232 с.; ил.*
3. *Титаренко В.П. Традиційні народні ремесла Полтавщини / В.П. Титаренко. – Полтава : Верстка, 2002. – 360 с. (надано гриф МОН України).*
4. *Українське свято. Народні традиції та обряди / Упоряд. К.П. Черв'як. – Х. : ВАТ Глобус, 2006. – 320 с.*